תוספות יום טוב על מסכת טבול יום

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א המכנס חלות וכו׳ בש״א וכו׳. כ׳ הר״ב דלא חשיב להו בהדי הני דלקמן. משום דחלות לב״ה וכו׳ וכ״כ הר״ש. ומסיים מהר״ם והא דנקט טבול יום משום רבותא דב״ש. דאפילו בטבול יום הוי חבור. ע״כ *(וכיוצא בזה רבותא לב״ש כתבתי בשם הראב״ד במשנה ג׳ פרק קמא דמכשירין. ושם פ״ד משנה ה׳ להרמב״ם) ולא פירשו טעמא מאי מחלקין בין חלות לאינך והרמב״ם לא פירש כן אלא דהא דלקמן ומודים וכו׳ אחלות נמי קאי. וכן כתב בחבורו (ריש) פ״ח מהט״א. ואולי שבבית המדרש נשאלה שאלה זו בפניהם ואפליגו בה. והדר נשאלו האחרות ביחד. וסדרן רבינו הקדוש כן כל שאלה בפני עצמה. נ״ל:

וקולית של מים. כתב הר״ב הקצף והרתיחה שעולה במים קולית שמה. וכ״כ הר״ש. גם הרמב״ם מפרש כן. וכתב שקולית הוא שנקרא כן (על שם שהוא) כמו גלגלת הראש ועי׳ בפי׳ הר״ב משנה ה׳ פ״ט דחולין והראב״ד פי׳ (שם) קולית כד ששואבין בו מים. (עיין בפי׳ הר״ב משנה ג׳ פ״ג דפרה. ומ״ש שם) ויש נקב בשוליה שהרוח נכנס בו ומבעבע את המים. וטבול יום שנגע באותו בעבוע. אינו חיבור למים. ע״כ:

הראשונה. פי׳ הר״ב שרתיחה ראשונה וכו׳ וז״ל מהר״ם פי׳ שברתיחה ראשונה עדיין לא נמוחו הגריסין לתוך המרק והוי צלול. והנוגע ברתיחה לא הוי כנוגע בגריסין. אבל ברתיחה שניה אז נמוחו הגריסין ונעשה המרק עב וחשיב חבור. והנוגע ברתיחה למעלה כנוגע בגריסין עצמן. ע״כ:

רבי יהודה אומר אף של אורז. ולא כתב הר״ב הלכתא מאי כדכתב במתניתין דלקמן בפי׳ דפליג נמי ר״י. וכתב דאין הלכה. גם בפי׳ הרמב״ם לא נמצא פסק הלכה במשנה זו. ונראה מזה דס״ל דליתא פלוגתא בדר״י. אלא ר״י היתה קבלה בידו דבהא נמי פליגי ות״ק לא שמיע ליה. אבל לא פליג. ואע״ג דבל׳ פלוגתא נשנה. לא קשיא. שהרבה נמצאים כן. וכתבתי קצתם בפרק בתרא דבכורים. ובחבורו פ״ט מהט״א פסק לדר״י. ואזדא תמיהת הכ״מ:

קלות. פי׳ הר״ב ראשון. וכ״כ הר״ש. ועיין בר״פ דלקמן ומל׳ הרמב״ם פ״ו מהמ״א משמע דקלות אותן שהן מד״ס השנויין בסוף מס׳ זבים:

רבי יהודה אומר אף של טופח. כאן דנחית ת״ק למתני בקטנית כדקתני ושל עדשים. משמע ליה להר״ב והרמב״ם דדוקא של עדשים ולא של טופח קאמר. ואתא ר״י ופליג. ולפיכך כתבו דאין הלכה כמותו. וכן בחבורו [רפ״ח מהט״א] לא העתיק לדר״י נ״ל:

טופח. פי׳ הר״ב מין קטנית ועיין בפירושו למשנה ג׳ פ״ה דפיאה:

וגרגר מלח קטן. ל׳ מהר״ם. וק״ל שהרי לא פירש שיעור הגרגר בכמה נקרא קטן. ונראה דכולה ר״י היא ומפרש דכל שהוא קטן כל כך שהוא נאכל עמו. בין מסמר. בין גרגר. הוו חבור. והיינו נמי טעמא דחרחור פחות מכאצבע דנאכל עמו. אבל יתר על כן גורדין מן הככר. ובסיפא מפרש ר״י דכל גרגיר של מלח. או מסמר שהוא גדול כל כך שאינו נאכל עמו לא הוי חבור. והיינו נמי טעמא דחרחור יתר מכאצבע. עכ״ל. אבל הר״ב והרמב״ם כתבו כאן וכן לקמן דאין הלכה כר״י. ש״מ דס״ל דלאו כולה ר״י היא. ונ״ל דלדבריהם קטן. לפי ראות עיני החכם המורה:

פחות מכאצבע. להרמב״ם קאי נמי אמסמר. ועיין במתניתין דלקמן:

והתורמוס. ל׳ מהר״ם. נ״ל שמדביקים אותו על הלחם לסימן ואינו נאכל עמו. כי אינו נאפה עם הלחם עד שיבשלוהו ז׳ פעמים. כי קשה הוא ביותר וגדול כ״כ שאינו נאכל עם הלחם. ע״כ. ופי׳ תורמוס ברפי״ח דשבת:

יתר מכאצבע. איכא למידק דקשיא רישא אסיפא. דברישא קתני פחות מכאצבע חבור. הא כאצבע אינו חבור. והכא קתני יותר מכאצבע אינו חבור הא כאצבע חבור. והרמב״ם בפ״ח מהט״א [הלכה ב׳] העתיק כלשונם. וצ״ע. ומצאתי למהר״ם שכתב די״ל דה״ק פחות מכאצבע הוי חבור הא כאצבע נעשה כיתר מכאצבע. ע״כ. ומהר״ר וואלף וורמייזא תירץ דכאצבע הוי חבור בשאר טומאות. ולא הוי חבור בטבול יום. ועיין במשנה דלקמן:

השעורה כו׳ בזמן שאינן קלופים. מסיק הר״ש דהא דדרשינן על כל זרע וכו׳ וכדרך שבני אדם מוציאין חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה (וכמ״ש הר״ב בריש מסכת עוקצים) דשעורה בקליפתה נקט משום שאר טומאה לרבנן. דמיטמו מדרבנן. ע״כ. ומהר״ם כתב וז״ל ושמא הכא [איירי] בקליפתה החיצונה. דיש לשעורה ולכוסמת שתי קליפות. ורגילים היו לשרותן במים להסיר הקליפה החצונה. והיינו חושלא שבגמרא. ולאחר שהסירו קליפה החצונה. היו רגילים אז לזורעה. ולהכי קליפה החצונה לא חשיבא שומר מדאורייתא. אלא מדרבנן גזרו אטו קליפה הפנימית לרבנן בשאר טומאות. אבל בט״י דקלשה טומאתיה לא גזרו. ולר״מ לא גזרו על קליפה החצונה כלל. ע״כ. ולדבריו מתני׳ מיפרשא לענין חבור. וכ״כ בהדיא:

בזמן שאינן קלופים. כתב הר״ב שאין ב״א אוכלים כו׳ ודבר שאינו מאכל אדם כו׳ כדתנן רפ״ג דעוקצים:

התיאה וכו׳. מיני זרעים הם ואשאינן קלופים קיימי. מהר״ם:

והחלתית. פי׳ הר״ב דלא חשיב מאכל אדם ופעמים מערבין מהן מעט עם המזון. וכ״כ הרמב״ם. אבל בפ״ך דשבת משנה ג׳ פירש״י דנוהגים לאוכלו

במקומות הקרים. *[ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ד׳ פ״ג דעוקצים]:

רי״א. וכתב הרמב״ם שאין הלכה כמותו. ועיין בר״פ:

טהורים בטבול יום. כתב הר״ב אם הם של תרומה. לא ידעתי אמאי דייק לפרושי הכא דאם הם של תרומה. דהא כולה פירקין ודאי בשל תרומה מיירי:

הקצח. כתב הר״ב מין זרע שחור ובלע״ז נייל״ו וכו׳. ועיין בפירושו מ״ו פ״ג דעוקצין. וכן בעדיות פ״ה מ״ג ומה שכתבתי שם [ד״ה הקצח]:

ב כמשקין שהוא נוגע בהן. לשון הר״ב כמשקין של תרומה שהוא נוגע בהן דלחולין טהור לגמרי ולקדש מטמא כדתנן במ״ו פרק בתרא דנדה. כ״כ הר״ש. וכבר כתבתי שם דהיינו אליבא דאבא שאול דלא כחכמים דמשנה ה׳ פי״א דפרה דפליגי וסברי דאף לקדש אינו מטמא אלא פוסל בלבד. והכי סתים לן תנא ברפ״ב דמעילה. ומ״ש הר״ב דטבול יום פוסל כו׳ עיין במשנה דלקמן:

בין קלין בין חמורין. פי׳ הר״ב קלין שרץ. חמורין זב. דהכא ליכא לפרושי קלין ראשון. *(כדפי׳ הר״ב ברפ״ק) דאין לך בעל חי טמא שמשקין יוצאין ממנו שיהא ראשון. וא״ת ולימא קלין שרץ וזב. וחמורין מת שהוא אבי אבות הטומאה. הא מלתא אתמר בגמרא פ״ו דחולין דף פ״ח ואמרו דבמת לא גזרו רבנן במשקין (חוץ מדמו דבהדיא כתיב נפשות מת כי הנפש הוא הדם כדאיתא ברפ״ב דאהלות) דבדילי אינשי מיניה. אבל זב דלא בדילי אנשי מיניה גזרו על משקין היוצאין ממנו להיות תחלה. חוץ ממעינותיו שהן מד״ת והן אב הטומאה כדתנן הכא:

שספק טבול יום פוסל את התרומה. פי׳ הר״ב כגון ב׳ ככרות לפניו כו׳ כדתנן במשנה ד׳ פ״ב דידים:

המקפה. פי׳ הר״ב תבשיל קפוי כו׳ מלשון קפאו תהומות הר״ש:

והשום והשמן. דרך העם לדוך השום בשמן וייטב בו התבשיל. הרמב״ם. ומתישב בהכי דלא תידק מה שדקדק הר״ש דמדקתני הכא לא פסל אלא מגעו. ובמתני׳ דלקמן קתני לא פסל אלא שמן. וגם התם קתני שהשמן צף על גביהן. והכא לא קתני. ורוצה לדקדק מזה דהכא ליתא לשמן בעין. ובמה שפי׳ הרמב״ם ניחא. דהא השמן מתערב עם השום הנידוך עמו ואינו צף. אבל לעולם השום עם השמן שעמו הם בעין. וכך הסכימו ג״כ התוס׳ דפסחים פ״ג דף מ״ד דמתני׳ כשהם בעין מיירי. וכדמות ראיה לפי׳ הרמב״ם מדקתני ואם היה השום מרובה ולא קתני נמי השמן. אלא השמן מתערב עם השום. ולא קתני ברישא השום והשמן אלא שדברו חכמים בהווה:

הולכין אחר הרוב. לשון הר״ב ודין הכל כדין תרומה. וכ״כ הרמב״ם. ונראה דדוקא לחומרא ס״ל דהולכין אחר הרוב. ואסיפא המקפה של חולין קאי. ולא להקל כשהמקפה של תרומה דרישא. אבל בחבורו פ״ח מה׳ ט״א (הלכה י״ג) סתם וכתב כלשון המשנה. ואפשר לומר דמשום דדברי ר״י אמורין *כשהשום (והמקפה) (והשמן צ״ל) של תרומה. להכי אסברה לה נמי בשל תרומה. אבל ה״ה אי הוה איפכא. דהולכים ג״כ אחר הרוב:

אר״י אימתי כו׳. ביאור ר״י קיים וכמוהו ראוי לעשות. הרמב״ם. שבכל מקום ששנה ר״י אימתי לא בא לחלוק אלא לפרש. כמ״ש הר״ב במשנה ב׳ פי״ח דשבת:

המקפה והחמיטה. פי׳ הר״ב דרכן היה להניח החמיטה שהיא עוגה דקה בתוך המקפה. וכן פירש הר״ש. אבל הרמב״ם בפ״ח מהט״א (הלכה י׳) כתב מקפה של חולין. או רקיק של חולין:

הקיפה פי׳ הר״ב התבלין והמרק כו׳ עיין מ״ש בפ׳ ג׳ דזבחים משנה ד׳ [ד״ה הקיפה]:

שניהם חבור זה לזה. לשון הר״ב ובין שנגע כו׳ פסל* הכלי וכן לשון הר״ש. גם הרמב״ם כתב כן. ומסיים וכבר ביארנו בפתיחה. כי טבול יום יפסול הקדש (ג״כ) כמו התרומה ע״כ. וכבר כתבתי בזה בריש פרקין:

חבית ששקעה לתוך בור של יין. פי׳ הר״ב והיין שבבור חולין. וכ״פ הר״ש. אבל הרמב״ם מפרש דהכל תרומה. ואם נגע משפה ולחוץ לא פסל אלא יין שבבור. וכל מה שבתוך החבית טהור. וכאלו היה נפרד מן היין שבבור. ע״כ. אך בתוספתא שהביא הר״ש נראה כפירושו. שאין כאן תרומה אלא מה שבחבית וכך הם דברי הרמב״ם בחבורו פ״ח מהלכות ט״א:

טמאה תמהני דפסולה הוה ליה למתני. וצ״ע:

מן הצדדים כו׳ טהורה. כתב הר״ב ואין פסול אלא מה שנגע. וכ״כ הרמב״ם. וכתב שכן נתבאר בתוספתא. ע״כ. וצריך לחלק דלא אמרינן בסיס ונמשך אלא במפיה ומשוליה. הואיל והכל הוא בסיס או נמשך. משא״כ מהצדדין אע״פ שמה שלמטה הוא בסיס. ומה שלמעלה הוא נמשך. הואיל ואין הכל שוה. אינו חבור כלל. כך נ״ל. אבל הר״ש הביא סוגיא רפ״ד דע״ז דף נ״ט תרי לישני דרב פפא. ולישנא קמא כדאמרן. ולישנא בתרא דמה שלמעלה הואיל ונמשך הוי חבור. ונ״ל דטעמא דיותר מסתבר להיות חבור מה שנמשך. ממה שיהיה חבור לפי שהוא בסיס. שהנמשך דבוק כולו מקרי טפי.

ונגע טבול יום בקלוח כו׳. כתב הר״ב דקלוח לא חשיב חבור לכלים. כמו הנקב שבצדדה. ולשון הר״ש *(לא חשיב) חבור למה שבכלים כמו מה

שבצדה. והמגיה כן בלשון הר״ב לא הפסיד:

יעלה באחת ומאה. כתב הר״ב מטעם בטול. וכדתנן במשנה ד׳ פרק ה׳ דתרומות. ומ״ש הר״ב ודוקא במגע טבול יום כו׳ אבל בשאר טומאות קא הדר מה שבקלוח ומטמא כו׳ כ״כ הר״ש וקשיא לי דנצוק אינו חבור סתמא תנן בספ״ח ממסכת טהרות. ותו דבמתני׳ דלקמן מטהרים אפילו באב הטומאה. ומטעם דנצוק אינו חבור. ודוחק להעמידה בכגון דהנהו דמתניתין ט׳ וי׳ פרק ה׳ דמכשירין וצ״ע:

בעבוע שבחבית. פי׳ הר״ב וכשהחבית מלאה משקין וכו׳ וכן בפי׳ הר״ש בלשון האחר שבגליון גם הרמב״ם פי׳ כן והקשה הראב״ד בספ״ט מהט״א דאם לנגיעת המשקים מה צורך להיותו אב הטומאה. והלא אף טבול יום פוסל אותם ופוסל לכל מה שבחבית. ותירץ הכ״מ די״ל דלרבותא דסיפא נקטיה. שאע״פ שהוא אב הטומאה אם נגע באבעבוע לא נטמאו משקים שבחבית ע״כ. אבל הראב״ד דקדק עוד מל׳ המשנה טמא וטהור ולא אמרו טמאה וטהורה. אלא על האבעבוע עצמו אמר וללמד אם יכנס שרץ באוירו. וקאמר שאם הנקב החיצון הוא מלמעלה והפנימי מלמטה. שהבעבוע טמא מאוירו כי הוא חשוב לו כפתח לפי שהמשקים באין לאבעבוע דרך העליון לתחתון. ואפשר שגם החבית טמאה. אבל כשנקב החצון למטה שאין המשקים שנכנסים שם נשארים בו. ואין נכנסים לחבית עד שעולין למעלה. אין זה הנקב חשוב להיותו פתח לא לחבית ואף לא לעצמו. ואינו מטמא באוירו דרך אותו הנקב. והתורה אמרה כל כלי פתוח. שהטומאה קודמת לפתחו וזה אינו פתחו ע״כ:

בין מלמעלה בין מלמטן. ובנ״א ל״ג ויש ליישב גי׳ הספר דכלומר בין שהבעבוע למעלה בחבית בין שהוא למטה:

ג כל ידות האוכלים כו׳. תנינן להו במס׳ עוקצין:

רמ״א אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו. ואע״פ שאם אוחז בקטן אין הגדול עולה עמו. אפ״ה הרי הוא כמוהו. ובגמרא דפרק העור והרוטב (חולין דף קכ״ח) מייתי ליה בלישנא אחרינא. רמ״א אם אוחז בקטן וגדול עולה עמו. הרי הוא כמוהו. ורמי ליה אדר״מ דהתם גבי אבר ובשר המדולדלים דמשמע דס״ל אוחז בקטן ואין גדול עולה עמו הרי הוא כמוהו ואמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה. פירש״י כאן בטבול יום החליף ר״מ שטתו. אבל בעלמא ס״ל אוחז בקטן ואין גדול עולה עמו הרי הוא כמוהו. ותמהו התוספות דלגירסת המשנה דטבול יום מאי פריך וכו׳. ובעיני נראה דגירסתנו שבמשנה לבתר שהחליפה ר׳ יוחנן היא. ולא הוי הפירוש מוחלפת השטה. כמו שמפרש רש״י שהחליף שטתו כו׳. אלא צריך להחליף השטה קאמר. ודר״מ בטבול יום נמי ס״ל אוחז בקטן ואין גדול עולה עמו. הרי הוא כמוהו. ומשם ולהלן הוחזקו לגרוס בדברי ר״מ. כמו שהיא הגירסא לפנינו:

וביצה טרופה. לשון הר״ב שנתערב החלבון והחלמון יחד. דאם היא שלימה שלא נטרפה. והרי היא דומה *(לטבעת) [לכובע כצ״ל] שהביצה שאינה טרופה עגולה כמין (טבעת) [כובע] אינה חבור. מפני שהיא נשמטת והולכת לכאן ולכאן. הראב״ד בפירוש מ״ד פ״ב דעדיות:

חוט של ביצה. ל׳ הר״ב וביצה זו מתבשלת עם התרומה שנפסלה בטבול יום וכן ל׳ הר״ש *כלומר שהתרומה נפסלת בטבול יום. ואם נגע כו׳:

ריי״א חוט וכל שנקלף עמו. פירש הר״ב ולא יותר ור״י לקולא. והכי מוכח בתוספתא הביאה הר״ש. וכך לשונה. ריי״א אף מן השפה ולפנים כל שנקלף עמו חבור. וכל שאינו נקלף עמו אינו חבור:

***[שנדמעה].** וכי הא דתנן במשנה ד׳ פ״ק דחלה. הר״ש. ועיין לקמן]:

אינה נפסלת בטבול יום. כתב הר״ב דבתר עיסה כו׳ אע״ג דאסורה לזרים כדתנן בפ״ב דערלה (מ״ו) הר״ש:

לא פסל אלא מקום מגעו. ולא מבעיא בדמוע דרבנן. (כמ״ש בסוף פ״ק דחלה) אלא אפילו בנתחמצה בשאור של תרומה. אע״ג דמדאורייתא טעם כעיקר (כמ״ש ברפ״ו דנזיר) מ״מ בתרומה הא לא נגע. והכא לא שייך למתני ואם היה השאור מרובה כדקתני גבי שום של תרומה במשנה ג׳ פרק דלעיל. עיין מ״ש במשנה ח׳ פ״ח דטהרות:

רע״א כו׳. ובמתני׳ דלעיל פסק הר״ב כר״ע וה״ה הכא דמידי הוא טעמא אלא משום דהלכה כר״ע מחבירו. וה״ה נמי הכא. ובפירוש הרמב״ם כתוב גם בכאן דהלכ׳ כמותו:

טהור פי׳ הר״ב לא הוכשר. וכן פי׳ הרמב״ם. ומסיים כבר ידעת (ממס׳) מכשירין כי שם הרבה משתמשים בלשון טמא וטהור. בענין מוכשר ואינו מוכשר. ע״כ. אבל הר״ש מפרש למתני׳ לענין טומאה ובטהור שאכל בידים מסואבות לא אמרינן שנטמא לחלוח הרוק שעל האוכל בידיו מסואבות וטימא הבגדים והתרומה. שהמשקה ההוא לא חשבו ולא מטמא כרבי יהודה דספ״ח דכלים. ע״כ. ואין להקשות דא״כ ה״ל למתני טהורים וטמאים דיש לפרש טהור הכל וטמא הכל:

כל שהוא רוצה למוץ כו׳. משמע דתרתי בעינן. ואילו בסיפא כל שאינו רוצה למוץ משמע דברוצה למוץ לחודא סגי. אבל הרמב״ם בספי״ד מהל׳ ט״א העתיק וכל בוי״ו. וכן בסיפא ועיין במשנה ג׳ פ״ב דעוקצין:

טמא. פי׳ הר״ב הוכשר כו׳ דהא אחשביה. וא״ת והא מרישא שמעינן לה דטהור שנגס. וי״ל דאי מרישא ה״א *שהיה אוכל פת ודבר יבש שאין בו לחלוח אבל זיתים ותמרים לא קמ״ל. נ״ל מהר״ם:

שמשקין של טמא כו׳ כדתנן בריש מסכת מכשירין:

וחכ״א אין טבול יום טמא. חכמים היינו ת״ק אלא טעמא קאמרי ומצאתי למהר״ם שכתב וז״ל תימה לי חכמים היינו ת״ק י״ל משום דר״מ מייתי ראיה שבזה הלשון קבל שמשקין של טמא מכשירים כו׳ וט״י נמי טמא הוא ומהדרי ליה רבנן אדרבה משם ראיה דידן דלא אמרו אלא משקים של טמא. וט״י לא איקרי טמא סתם. ע״כ:

ד **מפרישין ממנו תרומת מעשר בטהרה**. כתב הר״ב ואע״ג דהאי מעשר טבול לתרומת מעשר שבו. לענין שני ושלישי הטבל כחולין. וכן לשון הרמב״ם. וה״פ לענין שני שעושה שלישי דהא לא משכחת בתרומה רביעי. וא״כ למאי נ״מ נקט שלישי. ולשון הר״ש לגבי טבול יום ושני. ולידים מסואבות דמתניתין נקט להו שני. ואע״ג דט״י עצמו נמי שני הוא:

מפני שהוא שלישי. פי׳ אוכל מעשר:

בכפישה או בנחותא. פי׳ הר״ב כלים שאינם מקבלין טומאה. ולא הויא כאותו כפישה דתנן במשנה ז׳ פ״ה דאהלות שפירש הר״ב סל גדול מחזיק מ׳ סאה. דלאו אורחא דמלתא למתני שתקח כלי גדול כל כך לחלה אחת קטנה. וכן בערוך משמע דהך דהכא לא הוי כמו ההיא דהתם. ואולי דהיינו גי׳ הספר בכפישה מצרית. אבל בס״א ל״ג לה וכן בגמרא דנדה דף ז׳. והר״ש כתב כלים שאין להם בית קבול כגון נסרים. כ״כ רש״י בנדה. וכתב עוד בתשובת רב האי ראיתי אנחותא נסרים לווחים שמנסרים הנגרים ומשפין הלווחים. ע״כ:

ומקפת. לשון הר״ב מקרבת לכלי אצלה. וכן ל׳ הר״ש. וכלו׳ אצלה אצל העיסה. ל׳ הרמב״ם ותשים הכלי עם העסה בכלי אחד והוא ענין אמרו. ומקפת. ועיין לקמן:

וקורא. והרמב״ם העתיק וקוראה. והכי איתא במתני׳ ז׳ פרק בתרא דנדה:

וקורא לה שם. כתב הר״ב ולא חשיב מוקף אא״כ הוי סמוך בשעת קריאת השם. והא דבספ״ב דחלה משמע דא״צ שיהא מוקף אלא בשעת נטילה מההיא דכתבתי התם בשתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה דמניח אפילו כביצה באמצע ולא חיישינן שמא אחר שקראה שם תגע והא ודאי דצריך שלא תהא על הכביצה בשעת קריאת שם דאל״כ הא נגעה. תירץ הר״ש דהתם כגון דאמר בשעת חבורו לאחר שיהא מופרש ומובדל יהא חלה. כה״ג מוקף הוא כיון דאמר בשעת חבורו אע״פ שלא חל עליו שם חלה עד שהופרש. א״נ הכא דוקא דמפסיק מנא לא חשיב מוקף. אע״פ שהפרישתם מתחלה לשם כך ובירו׳ דחלה משמע כפי׳ הראשון:

מפני שהוא שלישי. פי׳ העסה:

והשלישי טהור לחולין. כתב הר״ב דטבול יום דין שני יש לו. לעיל ה״ל לפרש הכי אלא דהך מתני׳ בגמ׳ דנדה פ״ק (דף ז׳) מייתי לה ומפרש עלה דשאני טבול יום ועמ״ש בפרק בתרא דנדה מ״ז ועוד במשנה ב׳ פ״ג דחלה:

עריבה כו׳. כתב הר״ב לעיל אשמועינן ט״י באדם כו׳ וכ״כ הר״ש ומהר״ם כתב דלא תימא דבעריבה אסור שמא תשכח ותקרא לה שם בעריבה. דיותר היא נזכרת בטומאת עצמה מבטומאת העריבה ע״כ:

מקפת. לפי ל׳ המשנה ה״ל למתני ה״נ ומקיפין.

אבן אמר הרי זו תרומת מעשר. כן הגי׳ בס״א. והרמב״ם העתיק הרי זה ופי׳ הרי זה הלגין ולפ״ז בתר הכי נמי גרס ה״ז תרומת מעשר:

לא אמר כלום. דאין מערבין בטבל כדתנן במשנה ב׳ פ״ג דעירובין:

נשברה החבית. כלומר ונפסד המעשר ונאבד מן העולם:

בראשונה היו אומרים מחללים כו׳. אחר שזכר קצת מעניני התרומות והמעשרות וההלכות שנתחדשו בה אמר בראשונה וכו׳. הרמב״ם. והר״ב והר״ש מפרשים טעם אחר בסוף מתני׳ דלקמן ולא ישרו דבריהם בעיני כמו שאוכיח שם בס״ד:

מחללין על פירות ע״ה. פי׳ הר״ב מחללין מעשר שני על פירות ע״ה ואין חוששין שמא הפירות של ע״ה מעשר הן וכו׳. וכן פי׳ הרמב״ם ונראה דמיירי בפירות של ע״ה או במעותיו והן בידו דאילו ביד ע״ה הרי אין מוסרין לו מעשר שני אלא דדמאי כדמוכח מתני׳ ג׳ פ״ג דדמאי ואיכא למידק אמאי בראשונה לא אמרו אלא על הפירות בלבד ולא על המעות ולפי הסברא טפי איכא למיחש בפירות שהן של מעשר שני ממאי דאיכא למיחש במעות שבמעות עצמם לא שייך מעשר אלא ע״י חלול והר״ש מפ׳ דמתני׳ בחבר שיש לו מעות של מ״ש של דמאי איירי כי ההיא דתנן במס׳ מ״ש פ״ג מי

שהיה לו מעות מ״ש בירושלים וצריך להם פי׳ להוציאם לדברים אחרים ולחבירו פירות אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך. נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה. כלומר בקדושת מעשר. כדכתיב (דברים כ״ו:י״ד) לא אכלתי ממנו וגו׳ בטמא. והלה עושה צרכיו במעות. ולא יאמר כן לע״ה אלא בדמאי לפי שאין מוסרים מ״ש של ודאי לעם הארץ. שלא יזלזל בו. אבל בדמאי הקלו. והשתא מתני׳ דהכא בכה״ג איירי שמחללין מעות של דמאי על פירות עם הארץ. אבל פירות של דמאי דבגבולין (דפירות מעשר בירושלים אין נפדין). אין מחללין על מעות ע״ה. דבמעות חיישינן טפי דלמא אתא לזלזולי ומפיק להו. ע״כ. ומתוך דברי הרמב״ם שבחבורו פרק ח׳ מהלכות מעשר שני (הלכה י״ג) אפשר שגם הוא מפרש כן. שסמוך למשנה זו דמעשר שני שהביאה הר״ש העתיק מיד להך דהכא. משמע דאדלעיל מיניה קאי לומר שמה שהתירו בדמאי לומר כן לע״ה שהתירו כן בין בפירותיו בין במעותיו ולא חשו שמא הן של מעשר. וי״ל לדבריהם דלהכי חשו בראשונה ולא התירו במעותיו. לפי דבפירות כיון שאין רגילים לזלזל בהם. אלו היו של מעשר היו אומרים כבר הם מעשר. ואין לחלל בהם. שאע״פ שמפני הדין דאין מעשר מתחלל אמעשר אפשר דלא ידעי דלאו כ״ע דיני גמירי. אבל נחשב בעיניהם זה שהיא זלזול במעשר:

בראשונה היו אומרים היוצא בקולר כו׳ שנויה כבר במשנה ה׳ פ״ו דגטין:

הכדומין האשקלונים כו׳. שנויה כבר במסכת כלים פי״ג:

ועל כלן כתב הר״ב בתוספתא מוכח דאכל הנך מילי דמתני׳ קאי רבי יהושע מהאשה שהיא טבולת יום ע״כ וכו׳. כ״כ הר״ש. ומסיים ובהדיא קתני בתוספתא מילתיה דר״י אשה ועריבה. ע״כ. וקשיא לי דלתני נמי אאוכל מעשר דר״פ. דהויא דומיא דאשה ועריבה. ודקדקתי בתוספתא פ״ב ולא ראיתי שם כי אם אשה בלבד ותו לא מכל מה שנשנה בזה הפ׳ כלל מראשו ועד הכא. אבל נשנה שם הרבה ממה שנשנו במשניות דפ״ב ופ״ג. ולפיכך נראה יותר דהאי ועל כלן דהכא לא נשנה אלא אהני דהכא במשנה זו. וכמו שהיא שנויה ג״כ בכלים. והתם עיקר. והכא אגב גררא. וכדכתב הרמב״ם שהחזירה בכאן משום דבר חדש שבה (כמו) מאמר הקודם חזרו לומר. ע״כ:

על מנת שתעלה שלום. שלום מן כו׳. וכן העתיקו הר״ב והר״ש. וכך דרכן של בני אדם לומר לשון שלום על כל צרה שלא תבא. והרמב״ם פ״ד מהלכות תרומות העתיק שלם שלם מן כו׳:

רבי יוסי אומר אף מי שהיה בו דעת להתנות. פי׳ הר״ב כלומר שהיה בדעתו וחשב בלבו להתנות ושכח ולא התנה. וכן פי׳ הר״ש. אם בלבו היה להתנות אע״פ שלא התנה. ע״כ. וקשה לי מאי טעמייהו דרבנן דהא פיו ולבו שוין בעינן. כדתנן במ״ח פ״ג דתרומות. ונ״ל דהיינו דדייק הר״ב וכתב ושכח ולא התנה. דודאי אם היה בלבו בשעה שתורם. דאף רבנן לא פליגי. אלא כי קא מיפלגי כששכח בשעה שתורם. וס״ל ר״י דאפ״ה הואיל ובדעתו היה כך קודם לכן. אף ע״פ שעכשיו שכח. אזלינן בתר דעתו שהיה לו מעיקרא כשרצה לתרום. וכתב עוד הר״ש א״נ חכם ובר דעת שיודע שראוי להתנות על כך. ע״כ. וזה נראה יותר. דאילו היה בדעתו אע״פ ששכח מודו רבנן דאזלינן בתר דעתו דמעיקרא כשרצה לתרום. ורי״א שאפילו לא עלה על דעתו מעולם. אלא דאנן ידעינן ביה שהוא חכם ובר דעת שיודע שראוי להתנות כן. אע״פ שעל תרומה זו לא עלה בדעתו מעולם. הואיל וכבר ידע שראוי להתנות. לב ב״ד מתנה על כל היודע. שיהא כאילו היה כן בלבו עכשיו על תרומה זו. אבל עם מי שאינו בר דעת. מודה ר״י דאין תנאי ב״ד מועיל לו:

סליק לה מסכת טבול יום

פרק א

א המכנס חלות וכו׳ בש״א וכו׳. כ׳ הר״ב דלא חשיב להו בהדי הני דלקמן. משום דחלות לב״ה וכו׳ וכ״כ הר״ש. ומסיים מהר״ם והא דנקט טבול יום משום רבותא דב״ש. דאפילו בטבול יום הוי חבור. ע״כ *(וכיוצא בזה רבותא לב״ש כתבתי בשם הראב״ד במשנה ג׳ פרק קמא דמכשירין. ושם פ״ד משנה ה׳ להרמב״ם) ולא פירשו טעמא מאי מחלקין בין חלות לאינך והרמב״ם לא פירש כן אלא דהא דלקמן ומודים וכו׳ אחלות נמי קאי. וכן כתב בחבורו (ריש) פ״ח מהט״א. ואולי שבבית המדרש נשאלה שאלה זו בפניהם ואפליגו בה. והדר נשאלו האחרות ביחד. וסדרן רבינו הקדוש כן כל שאלה בפני עצמה. נ״ל:

וקולית של מים. כתב הר״ב הקצף והרתיחה שעולה במים קולית שמה. וכ״כ הר״ש. גם הרמב״ם מפרש כן. וכתב שקולית הוא שנקרא כן (על שם שהוא) כמו גלגלת הראש ועי׳ בפי׳ הר״ב משנה ה׳ פ״ט דחולין והראב״ד פי׳ (שם) קולית כד ששואבין בו מים. (עיין בפי׳ הר״ב משנה ג׳ פ״ג דפרה. ומ״ש שם) ויש נקב בשוליה שהרוח נכנס בו ומבעבע את המים. וטבול יום שנגע באותו בעבוע. אינו חיבור למים. ע״כ:

הראשונה. פי׳ הר״ב שרתיחה ראשונה וכו׳ וז״ל מהר״ם פי׳ שברתיחה ראשונה עדיין לא נמוחו הגריסין לתוך המרק והוי צלול. והנוגע ברתיחה לא הוי כנוגע בגריסין. אבל ברתיחה שניה אז נמוחו הגריסין ונעשה המרק עב וחשיב חבור. והנוגע ברתיחה למעלה כנוגע בגריסין עצמן. ע״כ:

רבי יהודה אומר אף של אורז. ולא כתב הר״ב הלכתא מאי כדכתב במתניתין דלקמן בפי׳ דפליג נמי ר״י. וכתב דאין הלכה. גם בפי׳ הרמב״ם לא נמצא פסק הלכה במשנה זו. ונראה מזה דס״ל דליתא פלוגתא בדר״י. אלא ר״י היתה קבלה בידו דבהא נמי פליגי ות״ק לא שמיע ליה. אבל לא פליג. ואע״ג דבל׳ פלוגתא נשנה. לא קשיא. שהרבה נמצאים כן. וכתבתי קצתם בפרק בתרא דבכורים. ובחבורו פ״ט מהט״א פסק לדר״י. ואזדא תמיהת הכ״מ:

קלות. פי׳ הר״ב ראשון. וכ״כ הר״ש. ועיין בר״פ דלקמן ומל׳ הרמב״ם פ״ו מהמ״א משמע דקלות אותן שהן מד״ס השנויין בסוף מס׳ זבים:

ב **רבי יהודה אומר אף של טופח**. כאן דנחית ת״ק למתני בקטנית כדקתני ושל עדשים. משמע ליה להר״ב והרמב״ם דדוקא של עדשים ולא של טופח קאמר. ואתא ר״י ופליג. ולפיכך כתבו דאין הלכה כמותו. וכן בחבורו [רפ״ח מהט״א] לא העתיק לדר״י נ״ל:

טופח. פי׳ הר״ב מין קטנית ועיין בפירושו למשנה ג׳ פ״ה דפיאה:

ג **וגרגר מלח קטן**. ל׳ מהר״ם. וק״ל שהרי לא פירש שיעור הגרגר בכמה נקרא קטן. ונראה דכולה ר״י היא ומפרש דכל שהוא קטן כל כך שהוא נאכל עמו. בין מסמר. בין גרגר. הוו חבור. והיינו נמי טעמא דחרחור פחות מכאצבע דנאכל עמו. אבל יתר על כן גורדין מן הככר. ובסיפא מפרש ר״י דכל גרגיר של מלח. או מסמר שהוא גדול כל כך שאינו נאכל עמו לא הוי חבור. והיינו נמי טעמא דחרחור יתר מכאצבע. עכ״ל. אבל הר״ב והרמב״ם כתבו כאן וכן לקמן דאין הלכה כר״י. ש״מ דס״ל דלאו כולה ר״י היא. ונ״ל דלדבריהם קטן. לפי ראות עיני החכם המורה:

פחות מכאצבע. להרמב״ם קאי נמי אמסמר. ועיין במתניתין דלקמן:

ד **והתורמוס**. ל׳ מהר״ם. נ״ל שמדביקים אותו על הלחם לסימן ואינו נאכל עמו. כי אינו נאפה עם הלחם עד שיבשלוהו ז׳ פעמים. כי קשה הוא ביותר וגדול כ״כ שאינו נאכל עם הלחם. ע״כ. ופי׳ תורמוס ברפי״ח דשבת:

יתר מכאצבע. איכא למידק דקשיא רישא אסיפא. דברישא קתני פחות מכאצבע חבור. הא כאצבע אינו חבור. והכא קתני יותר מכאצבע אינו חבור הא כאצבע חבור. והרמב״ם בפ״ח מהט״א [הלכה ב׳] העתיק כלשונם. וצ״ע. ומצאתי למהר״ם שכתב די״ל דה״ק פחות מכאצבע הוי חבור הא כאצבע נעשה כיתר מכאצבע. ע״כ. ומהר״ר וואלף וורמייזא תירץ דכאצבע הוי חבור בשאר טומאות. ולא הוי חבור בטבול יום. ועיין במשנה דלקמן:

ה **השעורה כו׳ בזמן שאינן קלופים**. מסיק הר״ש דהא דדרשינן על כל זרע וכו׳ וכדרך שבני אדם מוציאין חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה (וכמ״ש הר״ב בריש מסכת עוקצים) דשעורה בקליפתה נקט משום שאר טומאה לרבנן. דמיטמו מדרבנן. ע״כ. ומהר״ם כתב וז״ל ושמא הכא [איירי] בקליפתה החיצונה. דיש לשעורה ולכוסמת שתי קליפות. ורגילים היו לשרותן במים להסיר הקליפה החצונה. והיינו חושלא שבגמרא. ולאחר שהסירו קליפה החצונה. היו רגילים אז לזורעה. ולהכי קליפה החצונה לא חשיבא שומר מדאורייתא. אלא מדרבנן גזרו אטו קליפה הפנימית לרבנן בשאר טומאות. אבל בט״י דקלשה טומאתיה לא גזרו. ולר״מ לא גזרו על קליפה החצונה כלל. ע״כ. ולדבריו מתני׳ מיפרשא לענין חבור. וכ״כ בהדיא:

בזמן שאינן קלופים. כתב הר״ב שאין ב״א אוכלים כו׳ ודבר שאינו מאכל אדם כו׳ כדתנן רפ״ג דעוקצים:

התיאה וכו׳. מיני זרעים הם ואשאינן קלופים קיימי. מהר״ם:

והחלתית. פי׳ הר״ב דלא חשיב מאכל אדם ופעמים מערבין מהן מעט עם המזון. וכ״כ הרמב״ם. אבל בפ״ך דשבת משנה ג׳ פירש״י דנוהגים לאוכלו במקומות הקרים. *[ועיין בפי׳ הר״ב במשנה ד׳ פ״ג דעוקצים]:

רי״א. וכתב הרמב״ם שאין הלכה כמותו. ועיין בר״פ:

טהורים בטבול יום. כתב הר״ב אם הם של תרומה. לא ידעתי אמאי דייק לפרושי הכא דאם הם של תרומה. דהא כולה פירקין ודאי בשל תרומה מיירי:

הקצח. כתב הר״ב מין זרע שחור ובלע״ז נייל״ו וכו׳. ועיין בפירושו מ״ו פ״ג דעוקצין. וכן בעדיות פ״ה מ״ג ומה שכתבתי שם [ד״ה הקצח]:

פרק ב

א **כמשקין שהוא נוגע בהן**. לשון הר״ב כמשקין של תרומה שהוא נוגע בהן דלחולין טהור לגמרי ולקדש מטמא כדתנן במ״ו פרק בתרא דנדה. כ״כ הר״ש. וכבר כתבתי שם דהיינו אליבא דאבא שאול דלא כחכמים דמשנה ה׳ פי״א דפרה דפליגי וסברי דאף לקדש אינו מטמא אלא פוסל בלבד. והכי סתים לן תנא ברפ״ב דמעילה. ומ״ש הר״ב דטבול יום פוסל כו׳ עיין במשנה דלקמן:

בין קלין בין חמורין. פי׳ הר״ב קלין שרץ. חמורין זב. דהכא ליכא לפרושי קלין ראשון. *(כדפי׳ הר״ב ברפ״ק) דאין לך בעל חי טמא שמשקין יוצאין ממנו שיהא ראשון. וא״ת ולימא קלין שרץ וזב. וחמורין מת שהוא אבי אבות הטומאה. הא מלתא אתמר בגמרא פ״ו דחולין דף פ״ח ואמרו דבמת לא

גזרו רבנן במשקין (חוץ מדמו דבהדיא כתיב נפשות מת כי הנפש הוא הדם כדאיתא ברפ״ב דאהלות) דבדילי אינשי מיניה. אבל זב דלא בדילי אנשי מיניה גזרו על משקין היוצאין ממנו להיות תחלה. חוץ ממעינותיו שהן מד״ת והן אב הטומאה כדתנן הכא:

ב **שספק טבול יום פוסל את התרומה.** פי׳ הר״ב כגון ב׳ ככרות לפניו כו׳ כדתנן במשנה ד׳ פ״ב דידים:

ג **המקפה.** פי׳ הר״ב תבשיל קפוי כו׳ מלשון קפאו תהומות הר״ש:

והשום והשמן. דרך העם לדוך השום בשמן וייטב בו התבשיל. הרמב״ם. ומתישב בהכי דלא תידק מה שדקדק הר״ש דמדקתני הכא לא פסל אלא מגעו. ובמתני׳ דלקמן קתני לא פסל אלא שמן. וגם התם קתני שהשמן צף על גביהן. והכא לא קתני. ורוצה לדקדק מזה דהכא ליתא לשמן בעין. ובמה שפי׳ הרמב״ם ניחא. דהא השמן מתערב עם השום הנידוך עמו ואינו צף. אבל לעולם השום עם השמן שעמו הם בעין. וכך הסכימו ג״כ התוס׳ דפסחים פ״ג דף מ״ד דמתני׳ כשהם בעין מיירי. וכדמות ראיה לפי׳ הרמב״ם מדקתני ואם היה השום מרובה ולא קתני נמי השמן. אלא השמן מתערב עם השום. ולא קתני ברישא השום והשמן אלא שדברו חכמים בהווה:

הולכין אחר הרוב. לשון הר״ב ודין הכל כדין תרומה. וכ״כ הרמב״ם. ונראה דדוקא לחומרא ס״ל דהולכין אחר הרוב. ואסיפא המקפה של חולין קאי. ולא להקל כשהמקפה של תרומה דרישא. אבל בחבורו פ״ח מה׳ ט״א (הלכה י״ג) סתם וכתב כלשון המשנה. ואפשר לומר דמשום דדברי ר״י אמורין *כשהשום (והמקפה) (והשמן צ״ל) של תרומה. להכי אסברה לה נמי בשל תרומה. אבל ה״ה אי הוה איפכא. דהולכים ג״כ אחר הרוב:

אר״י אימתי כו׳. ביאור ר״י קיים וכמוהו ראוי לעשות. הרמב״ם. שבכל מקום ששנה ר״י אימתי לא בא לחלוק אלא לפרש. כמ״ש הר״ב במשנה ב׳ פי״ח דשבת:

ד **המקפה והחמיטה.** פי׳ הר״ב דרכן היה להניח החמיטה שהיא עוגה דקה בתוך המקפה. וכן פירש הר״ש. אבל הרמב״ם בפ״ח מהט״א (הלכה י׳) כתב מקפה של חולין. או רקיק של חולין:

ה הקיפה פי׳ הר״ב התבלין והמרק כו׳ עיין מ״ש בפ׳ ג׳ דזבחים משנה ד׳ [ד״ה הקיפה]:

שניהם חבור זה לזה. לשון הר״ב ובין שנגע כו׳ פסל* הכלי וכן לשון הר״ש. גם הרמב״ם כתב כן. ומסיים וכבר ביארנו בפתיחה. כי טבול יום יפסול הקדש (ג״כ) כמו התרומה ע״כ. וכבר כתבתי בזה בריש פרקין:

ו **חבית ששקעה לתוך בור של יין.** פי׳ הר״ב והיין שבבור חולין. וכ״פ הר״ש. אבל הרמב״ם מפרש דהכל תרומה. ואם נגע משפה ולחוץ לא פסל אלא יין שבבור. וכל מה שבתוך החבית טהור. וכאלו היה נפרד מן היין שבבור. ע״כ. אך בתוספתא שהביא הר״ש נראה כפירושו. שאין כאן תרומה אלא מה שבחבית וכך הם דברי הרמב״ם בחבורו פ״ח מהלכות ט״א:

ז **טמאה תמהני דפסולה הוה ליה למתני.** וצ״ע:

מן הצדדים כו׳ טהורה. כתב הר״ב ואין פסול אלא מה שנגע. וכ״כ הרמב״ם. וכתב שכן נתבאר בתוספתא. ע״כ. וצריך לחלק דלא אמרינן בסיס ונמשך אלא במפיה ומשוליה. הואיל והכל הוא בסיס או נמשך. משא״כ מהצדדין אע״פ שמה שלמטה הוא בסיס. ומה שלמעלה הוא נמשך. הואיל ואין הכל שוה. אינו חבור כלל. כך נ״ל. אבל הר״ש הביא סוגיא רפ״ד דע״ז דף נ״ט תרי לישני דרב פפא. ולישנא קמא כדאמרן. ולישנא בתרא דמה שלמעלה הואיל ונמשך הוי חבור. ונ״ל דטעמא דיותר מסתבר להיות חבור מה שנמשך. ממה שיהיה חבור לפי שהוא בסיס. שהנמשך דבוק כולו מקרי טפי.

ונגע טבול יום בקלוח כו׳. כתב הר״ב דקלוח לא חשיב חבור לכלים. כמו הנקב שבצדדה. ולשון הר״ש *(לא חשיב) חבור למה שבכלים כמו מה שבצדדה. והמגיה כן בלשון הר״ב לא הפסיד:

יעלה באחת ומאה. כתב הר״ב מטעם בטול. וכדתנן במשנה ד׳ פרק ה׳ דתרומות. ומ״ש הר״ב ודוקא במגע טבול יום כו׳ אבל בשאר טומאות קא הדר מה שבקלוח ומטמא כו׳ כ״כ הר״ש וקשיא לי דנצוק אינו חבור סתמא תנן בספ״ח ממסכת טהרות. ותו דבמתני׳ דלקמן מטהרים אפילו באב הטומאה. ומטעם דנצוק אינו חבור. ודוחק להעמידה בכגון דהנהו דמתניתין ט׳ וי׳ פרק ה׳ דמכשירין וצ״ע:

ח **בעבוע שבחבית.** פי׳ הר״ב וכשהחבית מלאה משקין וכו׳ וכן בפי׳ הר״ש בלשון האחר שבגליון גם הרמב״ם פי׳ כן והקשה הראב״ד בספ״ט מהט״א דאם לנגיעת המשקים מה צורך להיותו אב הטומאה. והלא אף טבול יום פוסל אותם ופוסל לכל מה שבחבית. ותירץ הכ״מ די״ל דלרבותא דסיפא נקטיה. שאע״פ שהוא אב הטומאה אם נגע באבעבוע לא נטמאו משקים שבחבית ע״כ. אבל הראב״ד דקדק עוד מל׳ המשנה טמא וטהור ולא אמרו טמאה וטהורה. אלא על האבעבוע עצמו אמר וללמד אם יכנס שרץ באוירו. וקאמר שאם הנקב החיצון הוא מלמעלה והפנימי מלמטה. שהבעבוע טמא מאוירו כי הוא חשוב לו כפתח לפי שהמשקים באין לאבעבוע דרך העליון לתחתון. ואפשר שגם החבית טמאה. אבל כשנקב החצון למטה שאין

המשקים שנכנסים שם נשארים בו. ואין נכנסים לחבית עד שעולין למעלה. אין זה הנקב חשוב להיותו פתח לא לחבית ואף לא לעצמו. ואינו מטמא באוירו דרך אותו הנקב. והתורה אמרה כל כלי פתוח. שהטומאה קודמת לפתחו וזה אינו פתחו ע״כ:

בין מלמעלה בין מלמטן. ובנ״א ל״ג ויש ליישב גי׳ הספר דכלומר בין שהבעבוע למעלה בחבית בין שהוא למטה:

פרק ג

א כל ידות האוכלים כו׳. תנינן להו במס׳ עוקצין:

רמ״א אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו. ואע״פ שאם אוחז בקטן אין הגדול עולה עמו. אפ״ה הרי הוא כמוהו. ובגמרא דפרק העור והרוטב (חולין דף קכ״ח) מייתי ליה בלישנא אחרינא. רמ״א אם אוחז בקטן וגדול עולה עמו. הרי הוא כמוהו. ורמי ליה אדר״מ דהתם גבי אבר ובשר המדולדלים דמשמע דס״ל אוחז בקטן ואין גדול עולה עמו הרי הוא כמוהו ואמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה. פירש״י כאן בטבול יום החליף ר״מ שטתו. אבל בעלמא ס״ל אוחז בקטן ואין גדול עולה עמו הרי הוא כמוהו. ותמהו התוספות דלגירסת המשנה דטבול יום מאי פריך וכו׳. ובעיני נראה דגירסתנו שבמשנה לבתר שהחליפה ר׳ יוחנן היא. ולא הוי הפירוש מוחלפת השטה. כמו שמפרש רש״י שהחליף שטתו כו׳. אלא צריך להחליף השטה קאמר. ודר״מ בטבול יום נמי ס״ל אוחז בקטן ואין גדול עולה עמו. הרי הוא כמוהו. ומשם ולהלן הוחזקו לגרוס בדברי ר״מ. כמו שהיא הגירסא לפנינו:

ב וביצה טרופה. לשון הר״ב שנתערב החלבון והחלמון יחד. דאם היא שלימה שלא נטרפה. והרי היא דומה *(לטבעת) [לכובע כצ״ל] שהביצה שאינה טרופה עגולה כמין (טבעת) [כובע] אינה חבור. מפני שהיא נשמטת והולכת לכאן ולכאן. הראב״ד בפירוש מ״ד פ״ב דעדיות:

ג חוט של ביצה. ל׳ הר״ב וביצה זו מתבשלת עם התרומה שנפסלה בטבול יום וכן ל׳ הר״ש *כלומר שהתרומה נפסלת בטבול יום. ואם נגע כו׳:

רי״א חוט וכל שנקלף עמו. פירש הר״ב ולא יותר ור״י לקולא. והכי מוכח בתוספתא הביאה הר״ש. וכך לשונה. רי״א אף מן השפה ולפנים כל שנקלף עמו חבור. וכל שאינו נקלף עמו אינו חבור:

ד *[שנדמעה]. וכי הא דתנן במשנה ד׳ פ״ק דחלה. הר״ש. ועיין לקמן]:

אינה נפסלת בטבול יום. כתב הר״ב דבתר עיסה כו׳ אע״ג דאסורה לזרים כדתנן בפ״ב דערלה (מ״ו) הר״ש:

לא פסל אלא מקום מגעו. ולא מבעיא בדמוע דרבנן. (כמ״ש בסוף פ״ק דחלה) אלא אפילו בנתחמצה בשאור של תרומה. אע״ג דמדאורייתא טעם כעיקר (כמ״ש ברפ״ו דנזיר) מ״מ בתרומה הא לא נגע. והכא לא שייך למתני ואם היה השאור מרובה כדקתני גבי שום של תרומה במשנה ג׳ פרק דלעיל. עיין מ״ש במשנה ח׳ פ״ח דטהרות:

ה רע״א כו׳. ובמתני׳ דלעיל פסק הר״ב כר״ע וה״ה הכא דמידי הוא טעמא אלא משום דהלכה כר״ע מחבירו. וה״ה נמי הכא. ובפירוש הרמב״ם כתוב גם בכאן דהלכ׳ כמותו:

ו טהור פי׳ הר״ב לא הוכשר. וכן פי׳ הרמב״ם. ומסיים כבר ידעת (ממס׳) מכשירין כי שם הרבה משתמשים בלשון טמא וטהור. בענין מוכשר ואינו מוכשר. ע״כ. אבל הר״ש מפרש למתני׳ לענין טומאה ובטהור שאכל בידים מסואבות לא אמרינן שנטמא לחלוח הרוק שעל האוכל בידיו מסואבות וטימא הבגדים והתרומה. שהמשקה ההוא לא חשבו ולא מטמא כרבי יהודה דספ״ח דכלים. ע״כ. ואין להקשות דא״כ ה״ל למתני טהורים וטמאים דיש לפרש טהור הכל וטמא הכל:

כל שהוא רוצה למוץ כו׳. משמע דתרתי בעינן. ואילו בסיפא כל שאינו רוצה למוץ משמע דברוצה למוץ לחודא סגי. אבל הרמב״ם בספי״ד מהל׳ ט״א העתיק וכל בוי״ו. וכן בסיפא ועיין במשנה ג׳ פ״ב דעוקצין:

טמא. פי׳ הר״ב הוכשר כו׳ דהא אחשביה. וא״ת והא מרישא שמעינן לה דטהור שנגס. וי״ל דאי מרישא ה״א *שהיה אוכל פת ודבר יבש שאין בו לחלוח אבל זיתים ותמרים לא קמ״ל. נ״ל מהר״ם:

שמשקין של טמא כו׳ כדתנן בריש מסכת מכשירין:

וחכ״א אין טבול יום טמא. חכמים היינו ת״ק אלא טעמא קאמרי ומצאתי למהר״ם שכתב וז״ל תימה לי חכמים היינו ת״ק י״ל משום דר״מ מייתי ראיה שבזה הלשון קבל שמשקין של טמא מכשירים כו׳ וט״י נמי טמא הוא ומהדרי ליה רבנן אדרבה משם ראיה דידן דלא אמרו אלא משקים של טמא. וט״י לא איקרי טמא סתם. ע״כ:

פרק ד

א **מפרישין ממנו תרומת מעשר בטהרה**. כתב הר״ב ואע״ג דהאי מעשר טבול לתרומת מעשר שבו. לענין שני ושלישי הטבל כחולין. וכן לשון הרמב״ם. וה״פ לענין שני שעושה שלישי דהא לא משכחת בתרומה רביעי. וא״כ למאי נ״מ נקט שלישי. ולשון הר״ש לגבי טבול יום ושני. ולידים מסואבות דמתניתין נקט להו שני. ואע״ג דט״י עצמו נמי שני הוא:

מפני שהוא שלישי. פי׳ אוכל מעשר:

ב **בכפישה או בנחותא**. פי׳ הר״ב כלים שאינם מקבלין טומאה. ולא הויא כאותו כפישה דתנן במשנה ז׳ פ״ה דאהלות שפירש הר״ב סל גדול מחזיק מ׳ סאה. דלאו אורחא דמלתא למתני שתקח כלי גדול כל כך לחלה אחת קטנה. וכן בערוך משמע דהך דהכא לא הוי כמו ההיא דהתם. ואולי דהיינו גי׳ הספר בכפישה מצרית. אבל בס״א ל״ג לה וכן בגמרא דנדה דף ז׳. והר״ש כתב כלים שאין להם בית קבול כגון נסרים. כ״כ רש״י בנדה. וכתב עוד בתשובת רב האי ראיתי אנחותא נסרים לווחים שמנסרים הנגרים ומשפין הלווחים. ע״כ:

ומקפת. לשון הר״ב מקרבת לכלי אצלה. וכן ל׳ הר״ש. וכלו׳ אצלה אצל העיסה. ל׳ הרמב״ם ותשים הכלי עם העסה בכלי אחד והוא ענין אמרו. ומקפת. ועיין לקמן:

וקורא. והרמב״ם העתיק וקוראה. והכי איתא במתני׳ ז׳ פרק בתרא דנדה:

וקורא לה שם. כתב הר״ב ולא חשיב מוקף אא״כ הוי סמוך בשעת קריאת השם. והא דבספ״ב דחלה משמע דא״צ שיהא מוקף אלא בשעת נטילה מההיא דכתבתי התם בשתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה דמניח אפילו כביצה באמצע ולא חיישינן שמא אחר שקראה שם תגע והא ודאי דצריך שלא תהא על הכביצה בשעת קריאת שם דאל״כ הא נגעה. תירץ הר״ש דהתם כגון דאמר בשעת חבורו לאחר שיהא מופרש ומובדל יהא חלה. כה״ג מוקף הוא כיון דאמר בשעת חבורו אע״פ שלא חל עליו שם חלה עד שהופרש. א״נ הכא דוקא דמפסיק מנא לא חשיב מוקף. אע״פ שהפרישתם מתחלה לשם כך ובירו׳ דחלה משמע כפי׳ הראשון:

מפני שהוא שלישי. פי׳ העסה:

והשלישי טהור לחולין. כתב הר״ב דטבול יום דין שני יש לו. לעיל ה״ל לפרש הכי אלא דהך מתני׳ בגמ׳ דנדה פ״ק (דף ז׳) מייתי לה ומפרש עלה דשאני טבול יום ועמ״ש בפרק בתרא דנדה מ״ז ועוד במשנה ב׳ פ״ג דחלה:

ג **עריבה כו׳**. כתב הר״ב לעיל אשמועינן ט״י באדם כו׳ וכ״כ הר״ש ומהר״ם כתב דלא תימא דבעריבה אסור שמא תשכח ותקרא לה שם בעריבה. דיותר היא נזכרת בטומאת עצמה מבטומאת העריבה ע״כ:

מקפת. לפי ל׳ המשנה ה״ל למתני ה״נ ומקיפין.

ד **אבן אמר הרי זו תרומת מעשר**. כן הגי׳ בס״א. והרמב״ם העתיק הרי זה ופי׳ הרי זה הלגין ולפ״ז בתר הכי נמי גרס ה״ז תרומת מעשר:

לא אמר כלום. דאין מערבין בטבל כדתנן במשנה ב׳ פ״ג דעירובין:

נשברה החבית. כלומר ונפסד המעשר ונאבד מן העולם:

ה **בראשונה היו אומרים מחללים כו׳**. אחר שזכר קצת מעניני התרומות והמעשרות וההלכות שנתחדשו בה אמר בראשונה וכו׳. הרמב״ם. והר״ב והר״ש מפרשים טעם אחר בסוף מתני׳ דלקמן ולא ישרו דבריהם בעיני כמו שאוכיח שם בס״ד:

מחללין על פירות ע״ה. פי׳ הר״ב מחללין מעשר שני על פירות ע״ה ואין חוששין שמא הפירות של ע״ה מעשר הן וכו׳. וכן פי׳ הרמב״ם ונראה דמיירי בפירות של ע״ה או במעותיו והן בידו דאילו ביד ע״ה הרי אין מוסרין לו מעשר שני אלא דדמאי כדמוכח מתני׳ ג׳ פ״ג דדמאי ואיכא למידק אמאי בראשונה לא אמרו אלא על הפירות בלבד ולא על המעות ולפי הסברא טפי איכא למיחש בפירות שהן של מעשר שני ממאי דאיכא למיחש במעות שבמעות עצמם לא שייך מעשר אלא ע״י חלול והר״ש מפ׳ דמתני׳ בחבר שיש לו מעות של מ״ש של דמאי איירי כי ההיא דתנן במס׳ מ״ש פ״ג מי שהיה לו מעות מ״ש בירושלים וצריך להם פי׳ להוציאם לדברים אחרים ולחבירו פירות אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך. נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה. כלומר בקדושת מעשר. כדכתיב (דברים כ״ו:י״ד) לא אכלתי ממנו וגו׳ בטמא. והלה עושה צרכיו במעות. ולא יאמר כן לע״ה אלא בדמאי לפי שאין מוסרים מ״ש של ודאי לעם הארץ. שלא יזלזל בו. אבל בדמאי הקלו. והשתא מתני׳ דהכא בכה״ג איירי שמחללין מעות של דמאי על פירות עם הארץ. אבל פירות של דמאי דבגבולין (דפירות מעשר בירושלים אין נפדין). אין מחללין על מעות ע״ה. דבמעות חיישינן טפי דלמא אתא לזלזולי ומפיק להו. ע״כ. ומתוך דברי הרמב״ם שבחבורו פרק ח׳ מהלכות מעשר שני (הלכה י״ג) אפשר שגם הוא מפרש כן. שסמוך למשנה זו דמעשר

שני שהביאה הר״ש העתיק מיד להך דהכא. משמע דאדלעיל מיניה קאי לומר שמה שהתירו בדמאי לומר כן לע״ה שהתירו כן בין בפירותיו בין במעותיו ולא חשו שמא הן של מעשר. וי״ל לדבריהם דלהכי חשו בראשונה ולא התירו במעותיו. לפי דבפירות כיון שאין רגילים לזלזל בהם. אלו היו של מעשר היו אומרים כבר הם מעשר. ואין לחלל בהם. שאע״פ שמפני הדין דאין מעשר מתחלל אמעשר אפשר דלא ידעי דלאו כ״ע דיני גמירי. אבל נחשב בעיניהם זה שהיא זלזול במעשר:

בראשונה היו אומרים היוצא בקולר כו׳ שנויה כבר במשנה ה׳ פ״ו דגטין:

ו **הכדומין האשקלונים כו׳.** שנויה כבר במסכת כלים פי״ג:

ועל כלן כתב הר״ב בתוספתא מוכח דאכל הנך מילי דמתני׳ קאי רבי יהושע מהאשה שהיא טבולת יום ע״כ וכו׳. כ״כ הר״ש. ומסיים ובהדיא קתני בתוספתא מילתיה דר״י אאשה ועריבה. ע״כ. וקשיא לי דלתני נמי אאוכל מעשר דר״פ. דהויא דומיא דאשה ועריבה. ודקדקתי בתוספתא פ״ב ולא ראיתי שם כי אם אשה בלבד ותו לא מכל מה שנשנה בזה הפ׳ כלל מראשו ועד הכא. אבל נשנה שם הרבה ממה שנשנו במשניות דפ״ב ופ״ג. ולפיכך נראה יותר דהאי ועל כלן דהכא לא נשנה אלא אהני דהכא במשנה זו. וכמו שהיא שנויה ג״כ בכלים. והתם עיקר. והכא אגב גררא. וכדכתב הרמב״ם שהחזירה בכאן משום דבר חדש שבה (כמו) מאמר הקודם חזרו לומר. ע״כ:

ז **על מנת שתעלה שלום.** שלום מן כו׳. וכן העתיקו הר״ב והר״ש. וכך דרכן של בני אדם לומר לשון שלום על כל צרה שלא תבא. והרמב״ם פ״ד מהלכות תרומות העתיק שלם שלם מן כו׳:

רבי יוסי אומר אף מי שהיה בו דעת להתנות. פי׳ הר״ב כלומר שהיה בדעתו וחשב בלבו להתנות ושכח ולא התנה. וכן פי׳ הר״ש. אם בלבו היה להתנות אע״פ שלא התנה. ע״כ. וקשה לי מאי טעמייהו דרבנן דהא פיו ולבו שוין בעינן. כדתנן במ״ח פ״ג דתרומות. ונ״ל דהיינו דדייק הר״ב וכתב ושכח ולא התנה. דודאי אם היה בלבו בשעה שתורם. דאף רבנן לא פליגי. אלא כי קא מיפלגי כששכח בשעה שתורם. וס״ל ר״י דאפ״ה הואיל ובדעתו היה כך קודם לכן. אף ע״פ שעכשיו שכח. אזלינן בתר דעתו שהיה לו מעיקרא כשרצה לתרום. וכתב עוד הר״ש א״נ חכם ובר דעת שיודע שראוי להתנות על כך. ע״כ. וזה נראה יותר. דאילו היה בדעתו אע״פ ששכח מודו רבנן דאזלינן בתר דעתו דמעיקרא כשרצה לתרום. ורי״א שאפילו לא עלה על דעתו מעולם. אלא דאנן ידעינן ביה שהוא חכם ובר דעת שיודע שראוי להתנות כן. אע״פ שעל תרומה זו לא עלה בדעתו מעולם. הואיל וכבר ידע שראוי להתנות. לב ב״ד מתנה על כל היודע. שיהא כאילו היה כן בלבו עכשיו על תרומה זו. אבל עם מי שאינו בר דעת. מודה ר״י דאין תנאי ב״ד מועיל לו:

סליק לה מסכת טבול יום